

ЮРІЮ ШЕМШУЧЕНКУ – 75!

14 грудня ц.р. виповнюється 75 років від дня народження директора Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, академіка Національної академії наук України і Національної академії правових наук України, іноземного члена Російської Академії наук, члена редакційної ради журналу, державного радника юстиції третього класу Юрія Сергійовича Шемшученка. У зв'язку із цим кілька запитань до ювіляра.

– Ви розпочинали свою кар'єру юриста з органів прокуратури Сумської області. Розкажіть, будь ласка, як це було?

– Юридичний факультет Київського університету я закінчив у 1962 р. Перед тим проходив стажування в органах прокуратури. Мені прокурорська робота сподобалася насамперед багатогалузевістю і практичному застосуванні різних галузей права. На засіданні комісії по розподілу випускників мені запропонували місце у Києві в органах внутрішніх справ. Але я вже був налаштований на прокуратуру.

Після непростих перемовин мене відіслали у розпорядження Прокуратури УРСР. А звідти – до прокуратури Сумської області. З Києвом довелося розпрощатися, зате я отримав можливість займатися 4 роки прокурорською діяльністю, спочатку на посаді помічника, а потім – прокурора району.

Прокуратура тоді була добре організованою і дисциплінованою системою з чітким розумінням того, що від неї вимагає держава, – забезпечення вищого нагляду за законністю засобами прокурорського нагляду.

Під час роботи в органах прокуратури мені довелося зустрітися з цікавими людьми і справжніми професіоналами своєї справи. Йдеться, зокрема, про тодішнього Прокурора УРСР Федора Кириловича Глуха, який ґрунтовно знав прокурорську діяльність і вмів керувати прокурорською системою республіки. Мої стосунки з ним стимулював той факт,

що я працював прокурором Липоводолинського району, тобто району, в якому народився Ф.К. Глух.

З глибокою пошаною згадую також прокурора Сумської області, учасника Великої Вітчизняної війни Григорія Михайловича Ясинського. Це був високоосвічений прокурорський працівник (мав науковий ступінь кандидата юридичних наук), принциповий і послідовний у своїх діях.

Потім Г.М. Ясинського перевели на посаду прокурора Одеської області, яку він обіймав протягом тривалого часу. Звільнившись з органів прокуратури, він до кінця життя читав лекції студентам Одеської юридичної академії.

Високим професіоналізмом відзначалися також заступник Г.М. Ясинського на посаді прокурора Сумської області І.І. Пістун, заступник обласного прокурора М.Д. Демченко, працівники обласної і районних прокуратур С. Баклан, К. Марченко, В. Савицький, Кононенко, Бабак, І. Римар та ін.

Моя практична прокурорська діяльність закінчилася у 1966 р. у зв'язку з вступом до стаціонарної аспірантури Сектору держави і права АН УРСР. Я знову повернувся до Києва.

– Чи знадобився Вам у науковій діяльності досвід, одержаний від роботи в органах прокуратури?

– Власне, про наукову діяльність я мріяв, працюючи у відповідних органах. Більше того, саме у цей час написав і надрукував у журналі свою першу наукову статтю «Дотримання законності у діяльності сільських Рад» (1965 р.).

В аспірантурі я обрав тему кандидатської дисертації «Прокурорський нагляд за законністю в діяльності виконавчо-розпорядчих органів місцевих Рад». Моїм науковим керівником був один із провідних українських вчених-конституціоналістів Анатолій Павлович Таранов. У процесі підготовки дисер-

тації я використав і власний досвід роботи в системі органів прокуратури Сумської області, і досвід діяльності прокуратури УПСР в порядку загального нагляду. Дисертацію захистив у 1970 р.

Ця дисертація була покладена в основу моєї першої монографічної роботи «Місцеві ради і забезпечення законності», підготовленої у співавторстві з І.П. Бутком (1973 р.). Моя частина мала назву «Забезпечення законності в діяльності виконавчо-розпорядчих органів місцевих Рад засобами прокурорського нагляду».

Після цього я обрав іншу наукову тематику – правові проблеми охорони навколишнього середовища. Але повністю не залишив і попередньої. Періодично публікував статті і виступав на наукових конференціях з проблем прокурорського нагляду, брав участь в експертизі проекту Закону «Про прокуратуру України» тощо. Зараз є членом науково-методичної ради при Генеральній прокуратурі України.

– Хотілося б також почути Вашу думку щодо дискусійних зараз питань, що стосуються місця і ролі прокуратури в нашій державі. Насамперед, як Ви можете прокоментувати періодичні «атаки» на прокуратуру з пропозиціями обмежити її функції, незалежний статус тощо?

– Прокуратура, як і інші державні структури, не є непорушною системою. Але реформувати її треба виважено, без поспіху. Адже вона не вичерпала свого потенціалу у захисті властивими тільки їй засобами законності і правопорядку в країні.

У світі, звичайно, є різні варіанти структурної організації прокуратури. В одних країнах вона діє як самостійний орган, в других – у складі судів чи міністерств юстиції, а у третіх її взагалі немає. Тут багато що залежить від історичних традицій, реального стану соціально-економічного розвитку, рівня законності і наявності механізмів, здатних успішно боротися з правопорушеннями і злочинністю.

Україна, як відомо, є однією з найбільш корумпованих держав світу з високим рівнем злочинності. За цих умов нам потрібно думати не про обмеження функцій прокуратури чи її сумнівну організаційну трансформацію, а про удосконалення її нормативної бази, підвищення професіоналізму і ефективності прокурорського нагляду. Саме у цьому, на мій погляд, полягає сутність майбутнього реформування прокуратури як самостійної і незалежної системи державних органів в Україні.

Окремо хочу звернути увагу на проблеми «загального нагляду». По-різному можна ставитися до даного терміна. Одним він подобається, іншим – ні. У всякому разі з часом зникли у скла-

ді Генеральної прокуратури України і обласних прокуратур структурні підрозділи загального нагляду. Не вживається цей термін і у чинному законодавстві.

Правда, відповідно до Перехідних положень Конституції прокуратура продовжує виконувати даний вид нагляду «до введення в дію законів, що регулюють діяльність державних органів щодо контролю за додержанням законів» (п. 9). Але про які саме закони йдеться і коли це може відбутися, у Конституції чітко не сказано.

Функція загального нагляду прокуратури хоч і виявилася урізаною, продовжує мати важливе значення для захисту прав і свобод людини і громадянина, державних і суспільних інтересів. Вона є серцевиною правоохоронної діяльності прокуратури, має багатоаспектний характер і здійснюється притаманними їй засобами.

Нинішня судова система не є спроможною належним чином забезпечити права і свободи громадян в силу своєї недосконалості, тяганини, обмеженого доступу до правосуддя тощо. За цих умов громадяни звертаються за відновленням своїх порушених прав до органів прокуратури значно частіше ніж до суду. Це обумовлено тим, що прокурорська форма захисту прав особи є більш оперативною, фактично безкоштовною і доступнішою для громадян.

У даному разі не йдеться про протиставлення відповідних функцій прокуратури і суду. Обсяг правоохоронної діяльності настільки великий і різноаспектний, що тут вистачить роботи для всіх – суддів, прокурорів, адвокатів, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини тощо. Слід погодитися у цьому зв'язку з думкою про те, що в демократичній країні має бути багатоканальна система захисту та охорони прав людини, яка сама обирає, куди звертатися за захистом – до судових, прокурорських чи інших уповноважених державних органів та громадських організацій*.

З цього випливає неприпустимість у процесі реформування звуження наглядових повноважень прокуратури в галузі прав людини і громадянина. Адже це неодмінно послабить загальний механізм забезпечення відповідних прав, який і так у нас працює далеко не бездоганно.

*Див. огляд виступів на міжнародній науково-практичній конференції «Реформування органів прокуратури України: проблеми та перспективи» // Вісник Академії прокуратури України. – 2006. – № 3. – С. 9